

KURUCU UNSURLARDAKİ EKSİKLİĞE RAĞMEN HUKUKİ İŞLEMİN VARLIK KAZANMASI (YOK SAYILMAMASI)

*Prof. Dr. Halûk Nami NOMER**

Giriş

Hukuki işlemin kurucu unsurlarındaki eksiklik yokluğa yol açar. Hukuki işlemin kurucu unsurları esas itibarıyla irade beyanı veya beyanlarıdır ve bunların genelde yöneltilmesi gerekir. Dolayısıyla irade veya beyanın bulunmaması veya beyanın yöneltilmemesi yokluğa yol açar. Kurucu unsurlardaki eksikliğe rağmen, duruma göre hukuki işlemin varlığının kabul edilip edilmeyeceği işbu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

I. Yokluk Kavramı

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, “hukuki işlem” ve “yokluk” kavramları hukuki kavramlardır. Dolayısıyla bir hukuki işlemin hukuk aleminde varlık kazanıp kazanmadığı, başka bir ifade ile ne zaman var ne zaman yok olduğunu hukuk kuralları belirler.

Hukuki işlemin kurucu unsurlarındaki eksiklik yokluğa sebebiyet verir. Hukuki işlemin kurucu unsurları esas itibarıyla irade beyanı veya beyanlarıdır¹

* İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi; haluknomer@gmail.com; ORCID: 0000-0001-7448-7454.

¹ **Oğuzman, M. Kemal/ Barlas, Nami**, Medenî Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 29. Bası, On İki Levha Yayınevi İstanbul 2023, n. 743-744; **Kocayusufpaşaoğlu, Necip**, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/ Arpacı, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2008, §

ve genelde bunların yöneltilmesi ve karşı tarafa varması gerekir. Nitekim sözleşmeler bakımından kanun bu hususu açıkça belirtmiştir: “*A. Sözleşmenin kurulması*”; “*I. İrade Açıklaması*”; “*I. Genel Olarak*” başlıklarını taşıyan TBK m. 1’e göre “*Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.*” Dolayısıyla iradenin veya beyanın bulunmaması veya beyanın yöneltilmemesi veya yöneltilmiş olmakla birlikte karşı tarafa varmaması yokluğa yol açar. Fakat aşağıdaki haller dikkate alındığında bu ifadenin yetersiz olduğu anlaşılır:

1. Ortada irade olmadığı halde sadece beyanla hukuki işlem kurulmuş olur mu?
2. Ortada beyan olmadığı halde sadece irade faaliyetiyle hukuki işlem kurulmuş olur mu?
3. Ortada ne irade ne de beyan olduğu halde bir hukuki işlem kurulmuş sayılabilir mi?
4. Karşı tarafa varmasa dahi, irade beyanının sadece yöneltilmiş olması hukuki işlemin kurulmuş olması için yeterli midir?

Tüm bu soruların baştan bir cevabı olmayıp cevabını hukuk kuralları verir. Hukuk kuralları ya kanunda yer alır ya da açık veya örtülü boşluk vardır ve son aşamada TMK m. 1, f. 2 uyarınca hâkim hukuk (genel ve soyut hukuk kuralını) yaratarak bu boşluğu doldurur.

II. Kurucu Unsurlara İlişkin Çeşitli İhtimaller

A. Ortada İrade Olmadığı Halde Sadece Beyanla Hukuki İşlemin Kurulması

İrade beyanından bahsedebilmek için ortada bir iradenin, onu beyan arzusunun ve buna uygun olarak yapılmış bir beyanın varlığı gerekir. Bununla

43, n. 2; **Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019, n. 328.

Fakat hukuk kuralı, ilave bir kurucu unsur arayabilir. Bunun tipik örneği evlenmedir. Evlenmenin gerçekleşebilmesi için karşılıklı ve olumlu yöndeki irade beyanları yeterli olmayıp bu beyanların *evlendirme memuru önünde* yapılması gerekir (TMK m. 142). Kanun koyucu bu ilave kurucu unsuru gerekli görmüş ve aramıştır: Evlenmeye yönelik beyanlar evlendirme memuru önünde yapılmazsa, ortada bir evlenme yoktur.

birlikte ortada irade olmadığı halde sadece beyanla hukuki işlem kurulmuş sayılabilir mi? Buna cevabı verecek olan yine hukuktur².

Örneğin ayırt etme gücü olmayan bir kimsenin hukuken itibar edilebilecek ne bir işlem ne de beyan iradesinden söz edilebilir. Buna rağmen ayırt etme gücü bulunmayan bir kimsenin görünüşteki beyanı esas alınmak suretiyle sözleşme kurulmuş sayılacak mıdır? TMK m. 15'e göre, "*Kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz.*" Bu hükme verilen anlama göre, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin yaptığı irade beyanı sözleşmenin kurulmasını sağlar; sözleşme kurulmuştur, ancak hüküm doğurmaz; BGB § 105, Abs. 1'de açıkça belirtildiği gibi ("*Die Willenserklärung eines Geschäftsunfähigen ist nichtig.*"), kesin hükümsüzdür; bătıldır³.

Keza beyanda yanılmada (beyan hatasında) kişinin beyan ettiği yönde bir işlem yapma iradesi bulunmamasına rağmen, karşı tarafın haklı güveni korunarak, beyana göre işlem *kurulmuş olur*⁴. Bununla birlikte yanılan taraf da korunmuştur: İşlemi iptal edebilir; fakat karşı tarafın, güvenden doğan zararının giderilmesini isteme hakkı saklıdır (TBK m. 31; m. 35; m. 39). İrade mevcut olmakla birlikte sakatlanmış olduğu hallerde de (saikte yanılma, aldatma, korkutma), yapılan hukuki işlem yok değil; askıda hükümsüzdür (TBK m. 39, f. 1). Yani kişinin sakatlanan veya beyanına uymayan iradesine değil, beyanına sonuç bağlanır: İşlem kurulmuştur.

Buna karşılık muvazaalı hukuki işlemin yok mu, yoksa var ama geçersiz mi olduğu hususu, kanunda açık hüküm bulunmadığından öğretilerde tartışmalıdır. Tarafların gerçek amaçlarını gizlemek için görünüşte yapmış oldukları sözleşmelerde, onların "gerçek ve ortak iradeleri esas alınır" (TBK m. 19, f. 1). Yani sözleşme gerçek ve ortak iradelerine göre kurulmuş olur. Fakat görünüşteki işlem de kurulmuş mudur? Beyana itibar eden hâkim görüşüne göre sözleş-

² Beyana mı, yoksa iradeye mi daha fazla itibar edilmesi gerektiği hususundaki tartışmanın zaman zaman gündeme geldiğini ve hukuk tarihinde bazı zamanlar irade teorisinin bazı zamanlar ise beyan teorisinin üstün geldiği hususunda bkz. **Schwarz, Andreas B.**, Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt: 1, Çeviren: Bülent Davran, İstanbul 1948, s. 289 vd.

³ **Schwarz**, s. 94 vd.; **von Tuhr, Andreas**, Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı, Cilt: 1-2, Çeviren Cevat Edege, Yargıtay Yayını, Ankara 1983, § 27, IV; **Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe**, Kişiler Hukuku, 22. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, n. 259; **Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan**, Türk Özel Hukuku, Cilt: II, Kişiler Hukuku, 24. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, n. 352; **Eren**, n. 727.

⁴ **Taşatan, Caner**, Sözleşmenin Kurulması, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2021, s. 21.

me kurulmuştur, ama hüküm doğurmaz (kesin hükümsüzdür, batıldır)⁵. İradeyi esas alan diğer bir görüşe göre sözleşme kurulmamıştır; yoktur⁶. Yargıtay'ın her iki görüşe de meyleden kararları bulunmaktadır⁷.

Zihni kayıt (bir kimsenin bilerek ve isteyerek gerçek iradesinden farklı bir beyanda bulunması) ile latife beyanında da -beyan iradesi mevcut olmakla birlikte- beyan edilen işleme yönelik bir irade bulunmamasına rağmen, beyanlara göre hukuki işlem kurulmuş (var) olacağı gibi aşağıda değineceğimiz güven nazariyesine göre hüküm doğurması da mümkün olabilir. Hatta zihni kayıta, BGB § 116, Abs 2 hükmünde olduğu gibi sadece karşı tarafın zihni kaydı fark etmesi halinde işlemin geçersiz ("*nichtig*") olacağı, buna karşılık karşı tarafın bilebilecek durumda olması halinde hukuki işlemin geçerli olacağı görüşü mevcuttur⁸.

B.Ortada Beyan Olmadığı Halde Sadece İrade Faaliyetiyle Hukuki İşlemin Kurulması

Ortada beyan olmadığı halde sadece irade faaliyetiyle hukuki işlemin kurulup kurulmayacağı hususu da tartışmaya açık bir konudur. Bir görüşe göre irade mevcut olmakla birlikte bunu beyan arzusu olmadan yapılan bazı davranışlar (irade faaliyeti veya etkinliği) irade beyanı gibi hüküm doğururlar. Bunun için TBK m. 1 hükmünde örtülü boşluk bulunduğundan hareket etmek

⁵ Schwarz, s. 294; von Tuhr, § 35, III; Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, 21. Bası, Vedat Yayınevi, 21. Bası, İstanbul 2023, n. 417.

⁶ Kocayusufpaşaoğlu, § 35, n. 19; Eren, n. 1106, 1108.

⁷ Butlan (kesinlik hükümsüzlük) yönünde: Yarg. 9. HD, 13.04.2022, E. 2022/3174, K. 2022/4466 (YKD 2022/7, s. 1462): "*Zira burada, tarafların şeklen dahi olsa görünürdeki sözleşmenin kurulmasına dair karşılıklı irade beyanları mevcuttur. Bir diğer ifade ile sözleşme kurulmuş ise de, bu sözleşmenin hüküm ve sonuç doğurmamasına yönelik olarak tarafların arzusuna dayanan bir geçersizlik söz konusudur (Oğuzman/Öz, [M. Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, İstanbul 2018], s. 131).*" Buna karşılık yokluk görüşü yönünde: Yarg. 17. HD, 04.11.2014, E. 2013/7947, K. 2014/15062 (YKD 2015/5, s. 958); Yarg. 17. HD, 10.06.2014, E. 2013/3653, K. 2014/9318 (YKD 2015/1, s. 125): "*... muvazaa davası borçlunun yaptığı tasarrufi işlemlerin gerçekte hiç yapılmamış olduğunu tespit ettirmeyi amaçlar...*".

⁸ Kocayusufpaşaoğlu, § 34, n. 3, 4; Serozan, Rona, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 9. Bası, (Yayına Hazırlayanlar: B. İlkay Engin, Yeşim Atamer), On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2022, § 2 III, n. 4a.

gerekir⁹. Örneğin kendisine gönderilmiş olan kumaşı terzinin dikmeye başlaması kabul sonucunu doğurur. Bunun için karşı tarafın irade faaliyetini öğrenmiş olması gerekmez. İrade beyanlarından farklı olarak bunlarda yöneltme ve varma söz konusu olmaz¹⁰. Buna karşılık diğer bir görüşe göre irade faaliyeti irade beyanı gibi sonuç doğurmaya yetmez¹¹.

C.Ortada Ne İrade Ne De Beyan Olduğu Halde Hukuki İşlemin Kurulmuş Sayılması

Öncelikle şunu tekrar vurgulamak gerekir ki, hukuki işlem hukuki bir kavramdır. Dolayısıyla hukuki işlemin ne zaman var ne zaman yok olduğunu belirleyen hukuk kurallarıdır; hukuk kuralları, hukuki işlemin irade beyanı veya beyanları ile kurulacağını öngörebileceği gibi ortada herhangi bir irade, beyan arzusu ve beyan olmadığı halde hukuki işlemi kurulmuş sayabilir. Bu noktada dürüstlük kuralı özel bir önem taşır. Yokluğun dürüstlük kuralı yardımıyla düzelemeyeceği yolundaki öğretideki yaygın söylem¹² yanıltıcıdır. Zira burada hareket noktası doğrudan dürüstlük kuralı, yani TMK m. 2 değil, hâkimin açık veya örtülü kanun boşluğunu doldurmasını düzenleyen TMK m. 1, f. 2 hükmü olmalıdır¹³.

⁹ Öneride bulunanın kabulün kendisine yöneltilmesinden açıkça veya örtülü olarak vazgeçtiği durumlarda, örtülü boşluk bulunduğu kabul edilerek, irade etkinliği yoluyla sözleşmenin kurulabileceği hususunda bkz. **Taşatan**, s. 94.

¹⁰ **Kocayusufpaşaoğlu**, § 14, n. 5, dn. 9.

¹¹ **Oğuzman, M. Kemal**, Medeni Hukuk Dersleri, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1994, 111, dn. 38; **Demirsatan, Barış**, Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi, 2. Bası, On İki Levha, İstanbul 2021, s. 12; irade beyanı olgusunun güven teorisi çerçevesinde değerlendirildiği sistem içerisinde irade faaliyeti kavramına yer olmadığı görüşünde bkz. **Sarıkaya, Murat**, Sözleşmenin Yorumu, İstanbul, Filiz Kitabevi, İstanbul 2019, s. 131 vd., 170 vd.

¹² Yokluk halinde dürüstlük kuralının yardımıyla sözleşmeyi var edip düzeltmenin ve ifa talebine dayanak oluşturma mümkün olmadığı yolundaki hâkim görüş için bkz. **Moroğlu, Erdoğan**, Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 8. Bası, İstanbul 2017, s. 36-37; **Kocayusufpaşaoğlu**, § 43, n. 2; **Oğuzman/Barlas**, n. 749, dn. 389.

¹³ Kesin hükümsüz (bâtıl) sözleşmelerin düzeltilmesinde de doğrudan dürüstlük kuralına başvurulmaktadır (bkz. İBK, 30.09.1988, E. 1987/2, K. 1988/2, RG 21.12.1988, Sayı: 20026). Oysa aynı sonuca geçersizliği öngören hükümde örtülü boşluk bulunduğu ve bu boşluğun amaca uygun sınırlama (teleolojik redüksiyon) yöntemiyle doldurulması yoluyla da varılabilir ve bu çözüm tarzı tercihe şayandır (bkz. **Akbulut, Pakize Ezgi**, Borçlar Hukukunda Kesin Hükümsüzlük Yaptırımının Amaca Uygun Sınırlama (Teleolojik Redüksiyon) Yöntemi İle Daraltılması, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2016, s. 310 vd.).

İrade ve beyanın yokluğuna rağmen hukuki işlemin kurulabileceğinin temel dayanağı güven nazariyesidir. Kanunda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte sözleşmenin kurulmasında dürüstlük kuralına dayanan güven nazariyesi esas alınmaktadır. Bu nazariye yaratılan güveni esas almaktadır. Bu nazariye öncelikle iradelerin uyuşup uyuşmadığının (consensus) belirlenmesinde, yani iradelerin yorumlanmasında gündeme gelmektedir. İrade beyanları yorumlanırken karşı tarafın, kendisinin bildiği veya bilmesi gereken olguları değerlendirerek dürüstlük kuralı çerçevesinde irade beyanından çıkaracağı anlam esas alınır. Fakat sadece irade beyanlarının yorumlanmasında değil, bir irade beyanının mevcut olup olmadığı da güven nazariyesi çerçevesinde belirlenir. Örneğin bir restoranda, katılımcıların aynı zamanda yemek yediği bir ortamda yapılan açık arttırmada ihale, garsonu çağırmak için elini kaldıran kişinin üzerinde kalabilir. Alışveriş hayatında makul ve dürüst bir kimseden beklenen özeni göstermeyen bu kişi, o yönde iradesi, beyan arzusu ve beyanı bulunmadığı halde, dürüstlük kuralı uyarınca yarattığı güvenin sonuçlarına katlanmalıdır, yani sözleşme kurulmuştur¹⁴. Ona sadece yanlış hükümlerine kıyasen iptal hakkı tanınabilir; yine TBK m. 35'e kıyasen tazminat yükümlülüğü saklıdır¹⁵.

Susmanın irade beyanı gibi sonuç doğurmasında da benzer bir durum söz konusudur. Susma kural olarak kabul olarak sonuç doğurmaz, meğerki önceden taraflar susmanın kabul sonucunu doğuracağını kararlaştırmış olsunlar¹⁶. Bununla birlikte susmak suretiyle dürüstlük kuralına göre irade beyanında bulunduğu yolunda karşı tarafta haklı bir kanaat uyandıran kimsenin susması, kendisinde *beyan iradesi* (hatta *işlem iradesi*) bulunmasa dahi, irade beyanı (kabul beyanı) gibi sonuç doğurur. TBK m. 6'da düzenlenen hükmün esası

¹⁴ Buna karşılık, farklı bir şehirde eğlenmek için bir restorana giden ve orada gördüğü birine el sallarken farkında olmadan ve istemeden, o sırada restoranda yapılan açık arttırmaya katılmış olan kişi örneğinde ihale bu kişinin üzerinde kalmaz; sözleşme kurulmamıştır (Trier'deki açık artırma örneği) (Brox, Hans/Walker, Wolf-Dietrich, Allgemeiner Teil des BGB, 41. Auflage, Franz Vahlen Verlag, München 2017, N. 85). Zira başka bir şehirdeki âdetlerden habersiz olan kişinin, el kaldırma hareketiyle alışveriş hayatında makul ve dürüst bir kimseden beklenen özeni göstermediği gerekçesi ile açık arttırmaya katılmış sayılması ve bu nedenle de karşı tarafın haklı güveninin korunması kabul edilemez (Kocayusufpaşaoğlu, § 13, n. 13; Oğuzman/Barlas, n. 670).

¹⁵ Kocayusufpaşaoğlu, § 14, n. 12.

¹⁶ Taşatan, 95.

budur¹⁷ ve bu hüküm güven nazariyesinin özel bir uygulama halinden ibaret-
tir¹⁸.

Görüşümüz aksi yönde olsa da muvazaada yokluk görüşünden hareket edildiğinde de TBK m. 19, f. 2 hükmünün aslında mevcut olmayan bir sözleşmeyi, haklı güveni bulunan üçüncü kişiye karşı var olarak kabul ettiği sonucuna varmak gerekir: *“Borçlu, yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamaz.”*¹⁹

Sözleşmelerde ve tek taraflı hukuki işlemlerde bir karşı taraf veya muhatap bulunduğu halde, yine bir hukuki işlem türü olan kararlarda (örn: anonim şirket veya dernek genel kurul kararları; kat malikleri kurulu kararları) bu anlamda bir karşı taraf bulunmaz. Bunlarda amaçlanan hukuki sonuç doğrudan işlemi gerçekleştirenlerin üzerinde doğmaz; amaçlanan hukuki sonuç bir tüzel kişinin veya tüzel kişiliği bulunmayan kişi birliğinin iradesini oluşturmaktır. Kararların alınması da sözleşmelerin kurulmasından farklıdır. Kararlarda irade beyanlarının karşılıklı olarak yöneltilmesi söz konusu olmadığı gibi kural olarak kabul oylarının belirli bir sayıya ulaşması yeterli olup iradelerin uyuşması aranmaz. Buna rağmen kararlarda da hem organlar hem de tüzel kişiliği bulunsun veya bulunmasın kişi birliğinin üyeleri nezdinde oluşan haklı güven (kararın alındığı hususundaki haklı güven) korunmalıdır. Bu itibarla özellikle anonim ortaklıklar bakımından Alman, İsviçre ve Türk hukuklarında önemli oranda taraftar bulan görüşe göre toplantı başkanı tarafından tespit edilen ve açıklanan karar, gerçeği yansıtmasa dahi (örneğin oylar yanlış sayılmıştır) esas alınır. Yani karar, gerçekte hiç alınmamış veya farklı şekilde alınmış olsa dahi açıklandığı şekliyle vardır. İşlem güvenliği bunu gerektirir²⁰.

Benzer bir durum toplantı çağrısını kararların oluşması bakımından kurucu unsur sayan görüş çerçevesinde doğmaktadır. Bu görüşe göre anonim şirketlerde toplantı çağrısının tüm pay sahiplerine yapılmamış olması yokluk

¹⁷ Kocayusufpaşaoğlu, § 14, n. 6.

¹⁸ Taştan, 96.

¹⁹ Muvazaalı irade beyanının yok hükmünde olmasının, bu hususa dayanılarak yapılan ve dürüstlük kuralına aykırı savunmaların TMK m. 2’ye aykırılık sebebiyle nazara alınmamasına engel olmayacağı hususunda bkz. Demirsatan, Barış, “İrade Beyanlarının Yorumlanması Bakımından Muvazaa”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, Aralık 2020, s. 1232.

²⁰ Ayrıntı için bkz. Moroğlu, s. 149; Nomer, Halûk N., Kişi Birliklerinde Genel Kurul Kararlarının Geçersizliğine İlişkin Temel Esaslar, Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s. 52 vd.

sebebidir²¹. Kanaatimiz çağrıya ilişkin eksikliklerin iptal edilebilirlik yaptırımına yol açacağı yönünde olmakla birlikte; toplantı çağrısı kurucu unsur olarak kabul edilse dahi, bu eksikliğe rağmen toplantı yapılmış ve alınan karar toplantı başkanı tarafından tespit edilip açıklanmışsa, işlem güvenliği gereği artık kararın yokluğundan bahsedilmemek gerekir²². Yargıtay da dürüstlük kuralına dayanarak benzer bir sonuca varmıştır:

“Ancak, işbu davada yokluğu ileri sürülen 30.6.2004 tarihli genel kurul toplantısından yaklaşık 11 yıl sonra 02.03.2015 tarihinde ikame edildiği gibi alınan kararın davacıların murisinin müdürlük görevinden alınması ve yerine yeni müdür seçilmesine ilişkin olduğu gözetildiğinde, anılan tarihli ortaklar kurulu kararının davacıların henüz veraseten intikal suretiyle davalı şirketin ortağı olmalarından öncesine tekabül ettiği, davacıların daha sonra yapılan tüm genel kurul toplantılarına anılan genel kurul toplantısında seçilen müdürün çağrısı ile icabet ettikleri nazara alındığında, söz konusu ortaklar kurulu kararının yokluğunun ileri sürülmesinin TMK 2’inci maddesinde bahsi geçen hakların dürüstçe kullanımı niteliğinde sayılamayacağı düşünülmeksizin, ilk derece mahkemesince ortaklar kurulu kararının yokluğuna karar verilmiş olması ve buna vaki istinaf başvurusunun esastan reddi doğru olmayıp, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen kararın bozulmasına karar verilmesi gerekmiştir.”²³

D.Yöneltilmesi Gerekli İrade Beyanı Karşı Tarafa Varmasa Dahı Menfaat Durumuna Göre Hukuki İşlemin Kurulmuş Sayılması

Hukuki işlemin kurulabilmesi için kurucu irade beyanı veya beyanlarının yöneltilmesinin gerekli olup olmadığını da hukuk kuralları belirler. Vasiyetname gibi istisnalar dışında, hukuki işlemlerin kurulması için irade beyanı veya beyanlarının karşı tarafa yöneltilmesi gerekir²⁴. Buna karşılık susmanın

²¹ Görüş hakkında ayrıntı için bkz. **Nomer**, Genel Kurul Kararlarının Geçersizliği, s. 86 vd., 88 vd.; özellikle dn. 449.

²² **Nomer**, Genel Kurul Kararlarının Geçersizliği, s. 93.

²³ Yarg. 11. HD, 08.01.2020, E. 2019/1696, K. 2020/178 (YKD 2020/12, s. 3284).

²⁴ Kararlarda oyların toplantı başkanına yöneltileceği hususunda bkz. **Nomer**, Genel Kurul Kararlarının Geçersizliği, s. 28.

kabul beyanı gibi sonuç doğurduğu hallerde (TBK m. 6), işin niteliği gereği yöneltilecek bir irade beyanından söz edilemez.

Tek taraflı hukuki işlemlerde hukuki işlemin kurulması için, yöneltilen irade beyanının muhatabına varmasının da gerekli olup olmadığı özellikle dönme, fesih gibi bozucu yenilik doğuran hakların kullanılması bakımından tartışma konusu olmuştur. Yenilik doğuran hakkın kullanılması muhataba yöneltilmesi gerekli irade beyanı ile kurulan tek taraflı bir hukuki işlem (yenilik doğuran işlem) ile gerçekleşir. Yöneltilmesi gereken irade beyanlarının muhatabına varması gerekip gerekmediği ve buna bağlı olarak hangi an itibarıyla hüküm doğuracağına ilişkin Türk hukukunda genel bir düzenleme bulunmamaktadır. TBK m. 11’de sadece sözleşmelerin hüküm doğuracağı an düzenlenmiştir²⁵. Buna karşılık Alman hukukunda yönetilmesi gereken irade beyanının muhataba varması anında hüküm doğuracağına yönelik bir düzenleme bulunmaktadır (BGB § 130, Abs. 1). Türk hukukunda boşluk bulunduğundan, yöneltilmesi gereken irade beyanının muhataba varmasının gerekip gerekmediği ile hüküm doğuracağı anın tespitinde menfaat durumu dikkate alınabilir. Bunun için öncelikle hukuki işlemin niteliğine göre taraflardan hangisinin menfaatinin daha üstün tutulması gerektiği tespit edilmelidir²⁶. Örneğin haklı sebeple fesihte beyanda bulunanın, haksız fesihte ise muhatabın menfaati üstün tutulmalıdır. Eğer beyanda bulunan kişinin menfaatinin üstün tutulması gerekiyorsa, irade beyanının hüküm doğurması bakımından beyanda bulunanın, beyanını muhatabın öğreneceği şekilde açıklaması yeterli sayılmalıdır (karşı tarafa ulaşması şart değildir)²⁷. Buna karşılık diğer hallerde irade beyanı karşı tarafa varmalıdır, bununla birlikte hüküm doğurma anı olarak muhatabın

²⁵ Özellikle TBK m. 11, f. 2 hükmünün isabeti ve uygulama alanının tartışmalı olduğu hususunda bkz. **Nomer, Halûk N.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2024, n. 30.1.

²⁶ Bu görüş için bkz. **Oğuzman, Kemal**, Türk Borçlar Kanunu ve Mevzuatına Göre Hizmet “İş” Akdinin Feshi, İstanbul 1955, s. 130, 174; **Oğuzman/Barlas**, n. 686. Buna karşılık Türk ve İsviçre hukuklarında da yöneltilmesi gereken irade beyanının, muhataba varması ile sonuç doğuracağı yönünde bkz. **Kocayusufpaşaoğlu**, § 15, n. 4; **Çetiner, Bilgehan**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2024, n. 79.

²⁷ Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) m. 27’de bu yönde bir hüküm bulunmaktadır: “*Antlaşmanın bu kısmında açıkça aksi düzenlenmedikçe, sözleşme taraflarından birinin bu kısma uygun bildirim, talep veya diğer bir açıklaması koşullara uygun araçlarla yapılmışsa, bu açıklamanın iletimindeki bir gecikme veya hata veya ulaşmamış olması açıklamada bulunan tarafı ona dayanmak hakkından yoksun bırakmaz.*” Bkz. **Yücedağ, Nafiye**, TBK ve CISG Uyarınca Sözleşmeye Aykırı Mal Tesliminde Yenisiyle Değiştirme Hakkı, On İki Levha, İstanbul 2018, s. 309-310.

menfaatinin daha üstün tutulması gerekiyorsa öğrenme anı; tarafların menfaat durumu dengedeysse varma anı esas alınmalıdır²⁸.

Sonuç

Hukuki işlemin özünü esas itibarıyla yöneltilmesi gerekli irade beyanı veya beyanları oluşturur. Bunlardaki eksiklik yokluğa yol açar. Bununla birlikte hukuki işlem ve yokluk kavramları hukuki kavramlardır ve hukuk kuralları ortada irade veya beyan olmadığı veya beyanın yöneltilmediği hallerde bir hukuki işlemin varlığını kabul edebilir. Yokluğun dürüstlük kuralı uyarınca düzelemeyeceği yolundaki yaygın söylem de yanıltıcıdır. Zira hukuki işlemin yokluğunu veya varlığını (keza geçersiz olup olmadığını) belirleyen hukuk kuralıdır; gerektiğinde hâkim açık veya örtülü kanun boşluğunu doldurmak yoluyla menfaat durumuna uygun çözümler üretebilir. Bu arada dürüstlük kuralı temelli güven nazariyesi veya işlem güvenliği gereği kurucu unsurları eksik olan bir hukuki işlem, hukuken var olarak kabul edilebilir.

²⁸ Oğuzman, Hizmet “İş” Akdinin Feshi, s. 130, 174.

Kaynakça

- Oğuzman, M. Kemal/ Barlas, Nami**, Medenî Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 29. Bası, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2023.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip**, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/ Arpacı, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Schwarz, Andreas B.**, Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt: 1, Çeviren: Bülent Davran, İstanbul, 1948.
- von Tuhr, Andreas**, Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı, Cilt: 1-2, Çeviren Cevat Edege, Yargıtay Yayını, Ankara, 1983.
- Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe**, Kişiler Hukuku, 22. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan**, Türk Özel Hukuku, Cilt: II, Kişiler Hukuku, 24. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024.
- Taşatan, Caner**, Sözleşmenin Kurulması, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2021.
- Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, 21. Bası, Vedat Yayınevi, 21. Bası, İstanbul, 2023.
- Serozan, Rona**, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, 9. Bası, (Yayına Hazırlayanlar: B. İlkey Engin, Yeşim Atamer), On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2022.
- Oğuzman, M. Kemal**, Medeni Hukuk Dersleri, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Demirsatan, Barış**, Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi, 2. Bası, On İki Levha, İstanbul, 2021.
- Sarıkaya, Murat**, Sözleşmenin Yorumu, İstanbul, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- Moroğlu, Erdoğan**, Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 8. Bası, İstanbul, 2017.
- Akbulut, Pakize Ezgi**, Borçlar Hukukunda Kesin Hükümsüzlük Yaptırımının Amaca Uygun Sınırlama (Teleolojik Redüksiyon) Yöntemi İle Daraltılması, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Brox, Hans/Walker, Wolf-Dietrich**, Allgemeiner Teil des BGB, 41. Auflage, Franz Vahlen Verlag, München 2017.

- Demirsatan, Barış**, “İrade Beyanlarının Yorumlanması Bakımından Muvazaa”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, Aralık, 2020.
- Nomer, Halûk N.**, Kişi Birliklerinde Genel Kurul Kararlarının Geçersizliğine İlişkin Temel Esaslar, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Nomer, Halûk N.**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2024.
- Oğuzman, Kemal**, Türk Borçlar Kanunu ve Mevzuatına Göre Hizmet “İş” Akdinin Feshi, İstanbul, 1955.
- Çetiner, Bilgehan**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2024.
- Yücedağ, Nafiye**, TBK ve CISG Uyarınca Sözleşmeye Aykırı Mal Tesliminde Yenisiyle Değiştirme Hakkı, On İki Levha, İstanbul, 2018.